

РОБОТА З ІСТОРИЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ НА УРОКАХ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

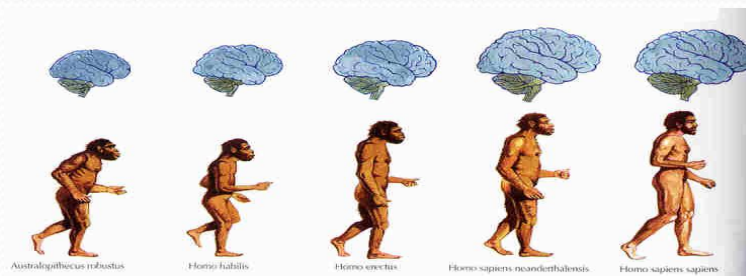
*ВИСТУП МЕТОДИСТА НМЦ ПТО КОРОП Т.С.
НА ЗАСІДАННІ ОБЛАСНОЇ СЕКЦІЇ*

УТОЧНЕННЯ ПОНЯТТЯ

- Відомі французькі історики-джерелознавці Ш.-В. Ланглуа та Ш. Сеньобос стверджували: "Історія пишеться за документами. Документи - це сліди, що їх залишили думки та дії людей, які жили колись. Ніщо не може замінити документів: нема їх, нема й історії". Вони писали: "Можна розрізняти два роди документів. Іноді факт минулого залишає речовинний слід (пам'ятку або якийсь речовинний предмет). Іноді, і частіше, слід, що його залишила подія, буває психологічного порядку: опис або оповідання".
- Л.М. Пушкарьов зазначав: "Усе, що створено раніше людським суспільством і дійшло до наших днів у вигляді матеріальної і духовної культури, писемності, даних мови, ідеології, звичаїв і т. д., є історичним джерелом".
- С.Г. Кулешов вважає, що документ - це "запис інформації, який відповідає характеристикам певного жанру і зафіксований на матеріальному носії, основна функція якого - збереження та передавання інформації у просторі та часі".

Таким чином:

- До історичних джерел належить все створене людиною, у тому числі результати його взаємодії з навколишнім середовищем, а також предмети матеріальної культури, звичаї, обряди, пам'ятки писемності. У широкому сенсі слова пам'ятники писемності в методиці називають документами.
- Ще у 1863р. професор М.М. Стасюлевич висловив думку, що для історичного розвитку учнів набагато більше значення має безпосереднє знайомство учнів з джерелами історичного знання, ніж робота з підручником. Тому він запропонував працювати на уроці з першоджерелами. Він склав та опублікував три томи хрестоматії “Історія середніх віків у документах”.

Класифікація історичних джерел

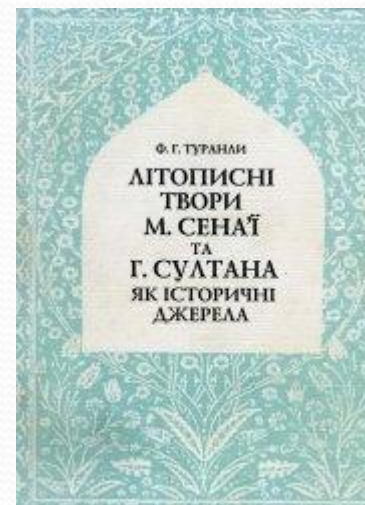

Документи в процесі навчання історії виконують такі основні *функції*:

- **ілюстративно-інформаційну** (існує на репродуктивному рівні сприйняття інформації, що несе в собі першоджерело);
- **пізнавально-розвиваючу** (на основі історичного документу виконуються завдання, спрямовані на розвиток розумових процесів через пошуково-дослідницьку діяльність);
- **практично узагальнюючу** (дає можливість перевірити рівень сформованості отриманих учнями вмінь і навичок в процесі навчання за допомогою виконання практичних завдань) ;
- **ціннісно-сміслову** (надає досвід емоційно - ціннісних стосунків).

Уроки з використанням методів роботи з джерелами інформації:

- Вчать критично і творчо мислити.
- Самостійно здобувати знання.
- Розвивають пізнавальний інтерес.

Все це сприяє підвищенню ефективності уроку історії, стає стимулом у навчанні.

Історичні джерела можна використовувати на різних етапах уроку:

- **для мотивації наступної діяльності учнів на початку уроку;**
- **для демонстрації розмаїття інтерпретацій, що презентують різні позиції, оцінки подій, процесів, явищ;**
- **для активізації розумової діяльності (для створення дискусійної ситуації);**
- **для формування в учнів навичок дослідницької роботи.**

Критерії добору документів:

- **науковість (передбачає вірогідність, повноту, значущість використовуваних джерел, а з дидактичного погляду - відповідності їх програмі);**
- **посильність джерела для розуміння учнів (за обсягом, характером, мірою складності тощо);**
- **оптимальність (відповідність сутності і характеру викладу, методів дослідження віковим можливостям учнів та меті навчання);**
- **новизна (добір змісту, завдяки якому учні стикаються з невідомими їм фактами, новими засобами їх вивчення);**
- **урахування змісту теми і тієї проблеми, яка буде вирішуватись завдяки поєднанню теоретичного матеріалу та підібраних історичних першоджерел.**

Умови ефективного застосування першоджерел

- **Зацікавленість самого викладача у підвищення його власної методичної майстерності.**
- **Об'єднання теоретичного матеріалу (підручника чи проблемної лекції) з документальним для вирішення за їх допомогою загальної проблеми, висунутої на початку вивчення теми.**
- **Використання різних за видами і жанрами історичних документів.**
- **Забезпечення учнів повними адаптованими текстами або уривками документів, що вивчаються.**
- **Системності у роботі. Доцільно перед вивченням документу розповісти про завдання роботи над ним.**
- **Порівняльного аналізу оцінки історичних подій і явищ в історичних документах та в сучасних засобах інформації, літературних творах.**
- **Співвідношення місцевого, регіонального, українознавчого та загальноісторичного рівнів під час роботи з джерелами інформації.**

Форми і методи використання документів на уроках історії

1. Цитування.
2. Коментоване читання на уроці під керівництвом вчителя.
3. Проблемно-пізнавальні завдання і проблемний виклад, вихідним матеріалом якого є документ.
4. Ознайомлення учнів з різними формами запису за документами (складання тез, короткого чи розгорнутого плану, хронологічних таблиць).
5. Уроки семінарського типу, узагальнюючі, лабораторно-практичні.
6. Підготовка реферату чи повідомлення з використанням документів.
7. Групова форма роботи з документами.
8. Урок-суд (на підставі документів).
9. Уроки-спогади.
10. Пошукова робота.

Орієнтовний алгоритм самостійної роботи учнів з історичним джерелом

1. Уважно прочитайте текст джерела інформації.
2. Визначте, ким складений текст джерела і з якої причини.
3. Встановіть дату появи даного джерела.
4. Як можна охарактеризувати той історичний період, коли було складене джерело? Що ви вже про нього знаєте?
5. Визначте, про яку конкретну історичну особу чи подію йде мова в тексті джерела?
6. 6. Наскільки правдиво в джерелі висвітлені історичні події? Спробуйте довести свої міркування. Знайдіть у тексті ті місця, що допоможуть аргументувати вашу думку.
7. Що є нереальним у тексті джерела? З якою метою, на ваш погляд, автор (автори) вдалися до вигадки?
8. Чим дане джерело інформації збагатило ваші знання?
9. На які міркування наштовхує вас зміст даного джерела?
10. Які висновки зі своїх міркувань ви можете зробити?

Пам'ятка «Аналіз писемного джерела»

- **Хто автор документа? Що можна сказати про його соціальний статус, позицію? Чи є він учасником подій, які описує? Чиї інтереси захищає?**
- **Коли написано джерело? Як це впливає з його змісту?**
- **Де відбуваються події, про які йдеться у джерелі? Як це впливає з його змісту?**
- **Які факти зображені в документі? Яку інформацію він нам дає? Які можна зробити висновки?**
- **Для кого і з якою метою створено цей документ?**
- **Про що у ньому не сказано? Як він співвідноситься з іншими джерелами?**
- **Міра нашої довіри до нього.**
- **Значення джерела.**

Аналіз візуального джерела (картини, карикатури, плаката)

- **Що зображено?**
- **Коли відбувається подія? З чого це випливає?**
- **Коли створене і з якою метою?**
- **Де відбувається подія? Характерні ознаки місця? Яке це має значення?**
- **Характеристика зображених осіб.**
- **а) До яких соціальних груп і типів належать? б) Чому такий склад учасників?**
- **Яка позиція автора?**
- **Наскільки повно відображає тенденцію, явище тощо?**
- **Власне ставлення.**

Рекомендовані джерела

- 1. Кулешов С. Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми.**
- 2. Пушкарев Л. Н. Исторический источник: основные подходы к классификации. Современное историческое образование.**
- 3. Довгопол В. М., Литвиненко М. А., Лях Р. Д. Джерелознавство історії Української РСР: Навч. посіб. для студ. іст. ф-тів вузів / За ред. Ф. П. Шевченка.**
- 4. Румянцев В.Я. Работа с историческим источником. // Преподавание истории в школе. 2003. - № 3.**
- 5. Лисова К. Использование документов на уроках истории // Народное образование. - 2001. - №5.**